

10 ДӘРІС МЕНШІКТІ КАПИТАЛДЫ БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ АУДИТ

Меншікті капитал – бұл кәсіпорынның міндеттемелерді өтеу кезіндегі активтерімен қамтамасыз етілген, иелерінің салған қаражаттары мен олардан алынған пайданы білдіретін қаржылық қор. Ол кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын, тәуекелдерді өтеу қабілетін және дамуға дайындық деңгейін анықтайды. Меншікті капиталды бақылау мен аудит – кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын, меншік иелерінің мүдделерін қорғау және қаржылық есептіліктің шынайылығын қамтамасыз етуге бағытталған маңызды міндет.

Аудиттің мақсаты – меншікті капиталдың құрылуы мен қолданылуындағы заңдылықты, қаржылық есептілік пен шаруашылық қызмет нәтижелерінің шынайылығын, нормативтік талаптарға сәйкестігін қамтамасыз ету.

Аудиттің негізгі міндеттері:

- Жарғылық капиталдың құрылу және қолдану заңдылығын тексеру.
- Резервтік капиталдың қалыптасу тәртібі мен негізділігін бақылау.
- Бөлінбеген пайданы дұрыс есептеу мен қолданылуын тексеру.
- Меншікті капиталдың құрылымы мен өзгерістерін заңды түрде құжаттау.

Ақпарат көздері және нормативтік актілер

Меншікті капиталды бақылау мен аудит жүргізу кезінде келесі ақпарат көздері мен нормативтік актілерге жүгінеді:

1. Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептіліктің ұлттық және халықаралық стандарттары (ҚЕХС, ХҚЕС).

2. Кәсіпорынның жарғысы мен құрылтай құжаттары, олардың негізінде жарғылық капиталдың құрылуы анықталады.

3. Қаржылық есептілік (баланс, табыс және шығындар есебі, капитал қозғалысы туралы есеп).

4. Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы заңнамалары, басқа да нормативтік актілер.

5. Акционерлік қоғамдар туралы заң – егер кәсіпорын акционерлік қоғам болып табылса, акционерлердің құқықтары мен міндеттерін, капитал құрылымын реттейтін негізгі құжат.

Меншікті капиталды бақылау келесі салаларды қамтиды:

- Жарғылық капиталды бақылау – капиталдың құрылуы, үлес қосушылардың жарналарын енгізу, активтердің жарғылық капитал есебінен сатып алынуын бақылау.
- Резервтік капиталды бақылау – төтенше жағдайлар мен қаржылық шығындарды өтеу үшін бөлінген қорлардың жеткіліктігін тексеру.
- Бөлінбеген пайда бақылауы – кәсіпорынның таза пайдасын әрі қарай дамытуға, инвесторлармен есеп айырысуға немесе резервтік қорға бөлінуін тексеру.

Бұл бақылау салалары капиталдың дұрыс және тиімді қолданылуын, қаржылық есептіліктің сенімділігін қамтамасыз етеді.

Жарғылық капиталды тексеру:

- Жарғылық капитал көлемінің заңнамалық талаптарға сәйкестігін анықтау.
- Капиталға қатысушылардың жарналарын енгізу тәртібі мен мерзімдерін тексеру.
- Жарғылық капиталда тіркелген өзгерістердің құжатталуын және есепке алынуын бақылау.

Резервтік капиталды тексеру:

- Капиталдың құрылу мақсатын тексеру – төтенше жағдайларды қаржыландыру және шығындарды жабу.
- Резервтік капиталдың қалыптасуы мен қолданылуын құжаттамалық тексеру.
- Қаржылық нәтижелерден резервтік қорға аударылған сомалардың есепте дұрыс көрініс табуын бақылау.

Жарғылық және резервтік капитал бойынша аудит капиталдардың құрылуы мен қолдануындағы заңдылықты сақтауға бағытталған, бұл кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығына және сенімділігіне тікелей әсер етеді.

Бөлінбеген пайда – бұл ұйымның шаруашылық қызметінен қалған таза пайда, ол келешектегі инвестициялық жобаларды қаржыландыруға немесе резервтік қорға аударуға бағытталуы мүмкін.

Тексеру бағыттары:

- Бөлінбеген пайданы есепке алу әдістері мен қалыптасу тәртібін тексеру.
- Пайданың шынайылығы мен дұрыс есепке алынуын қамтамасыз ету.
- Бөлінбеген пайданы қолдану бағыттарын құжаттамалық растау, соның ішінде акционерлерге дивиденд төлеу, инвестициялар мен даму жобаларына жұмсау.
- Қаржылық есептілікте бөлінбеген пайда қозғалысының шынайы көрсетілуін бақылау.

Бұл тексерулер кәсіпорынның қаржылық нәтижелерін және басқарушылық шешімдерінің экономикалық негізділігін анықтайды.

Меншікті капиталды бақылау мен аудит – кәсіпорынның қаржылық жағдайының тұрақтылығын қамтамасыз ететін маңызды процесс. Меншікті капиталдың құрылуы, оның ішкі көздері арқылы қорлануы мен қолданылуындағы заңдылықтар мен негізділікті тексеру кәсіпорынның қаржылық есептілігінің шынайылығын қамтамасыз етеді.